

ATMOSFER

İKLİM ELEMANLARI

ATMOSFER

Yerküreyi çepeçevre saran, yaşamın varlığını ve sürekliliğini sağlayan gaz örtüsüne **atmosfer (hava küre)** adı verilir.

Atmosferdeki Gazlar

Azot (%78)
Oksijen (%21)
Asal gazlar (%1)
ile miktarı sabit
olan gazlardır.

- Karbondioksit ve su buharı; atmosferde sürekli bulunan, miktarı yere ve zamana göre değişen gazlardır.
- Atmosferde bulunan ozon gazının da miktarı değişkendir.

ATMOSFERİN KATMANLARI

EKZOSFER

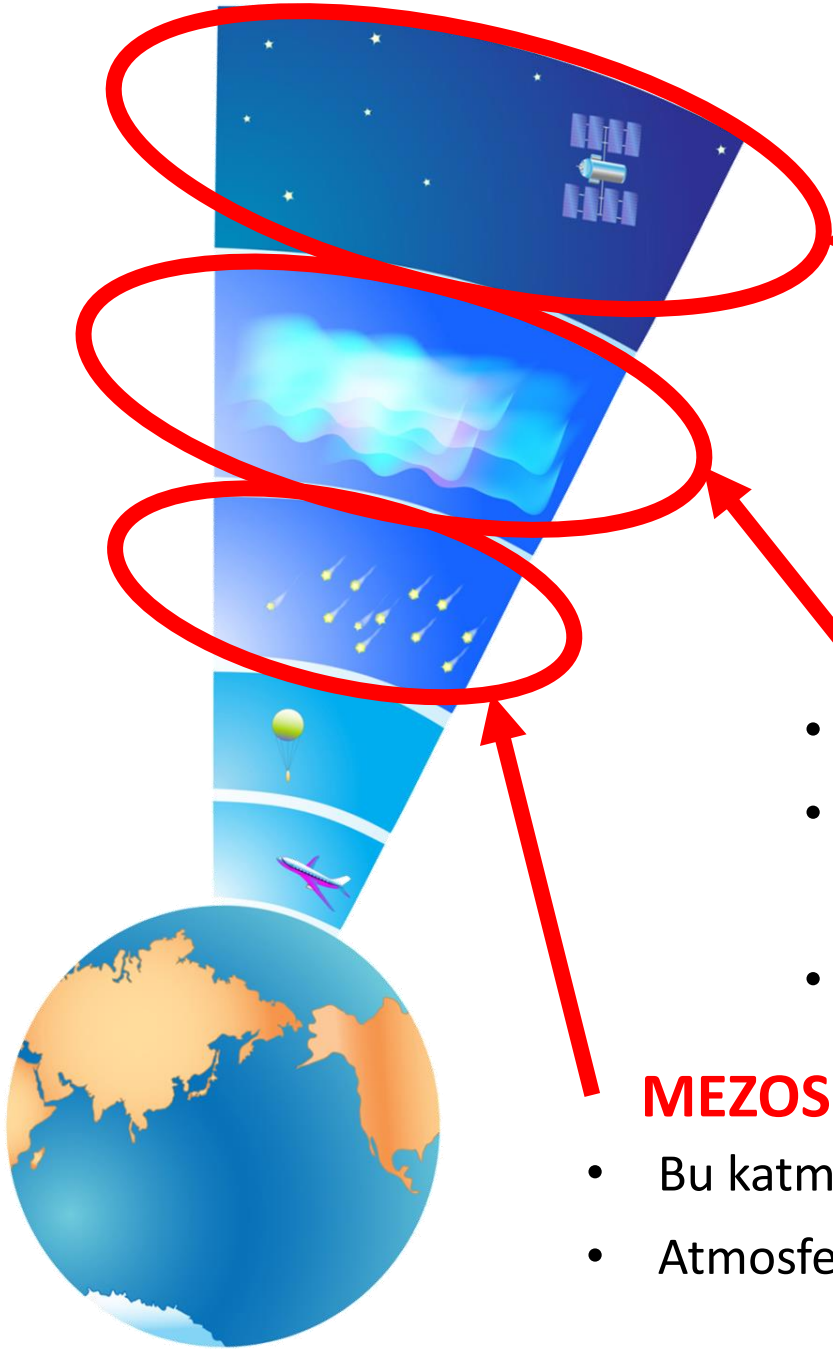
- Dış sınırı kesin olmamakla beraber yaklaşık 10.000 km yükseltiye kadar ulaştığı varsayılır.
- Yer çekiminin çok az olduğu bu katmanda gazlar çok seyrek.
- Haberleşme uyduları Ekzosfer katmanına yerleştirilir.

TERMOSFER

- Sıcaklık 1.000 °C üzerine çıkar.
- Gazlar iyonlarına ayrılmış haldedir. Bu nedenle radyo dalgaları çok iyi iletilir.
- Kutup ışıkları 'Aurora' Termosfer katmanında görülür.

MEZOSFER

- Bu katmanın üst kesimlerinde sıcaklık -90°C civarına düşer.
- Atmosfere giren gök taşları Mezosfer katmanında yanarak parçalanır.

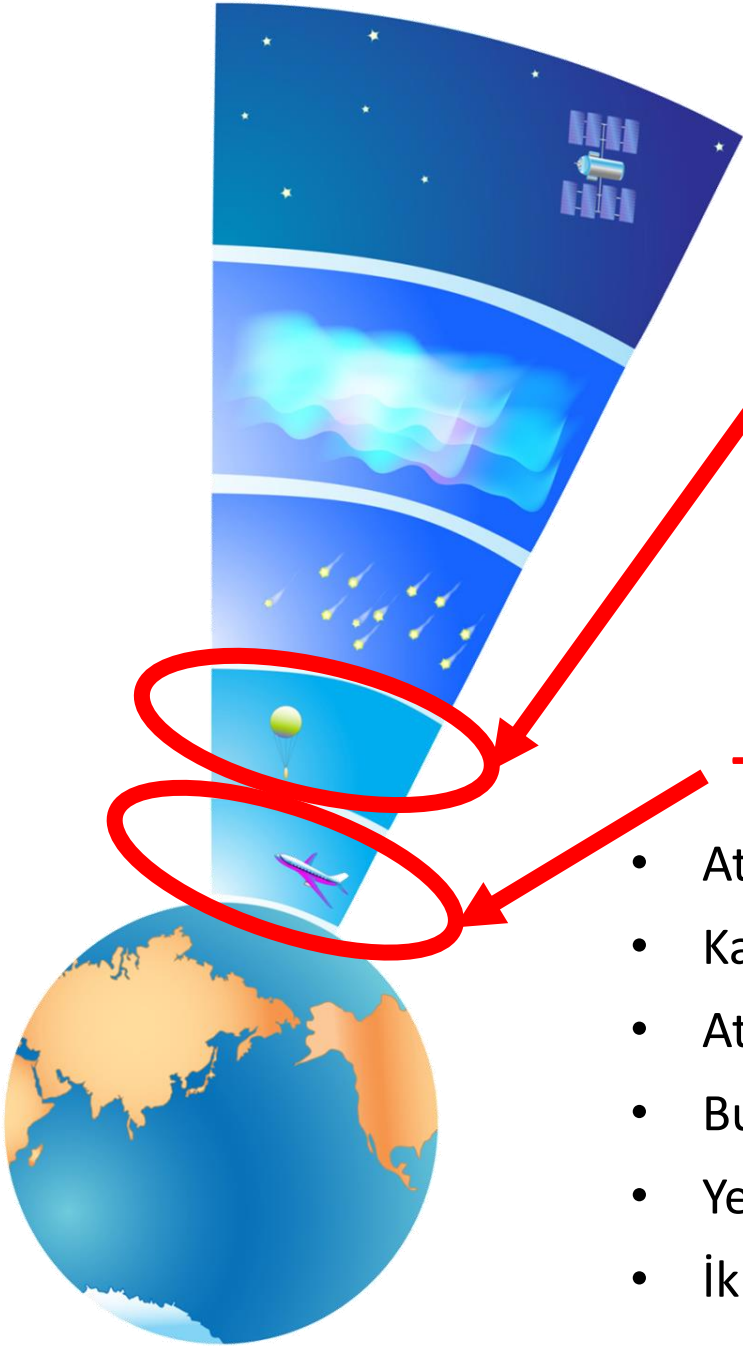
ATMOSFERİN KATMANLARI

STRATOSFER

- Troposferin üzerinde yer alan katmandır.
- Sıcaklık ortalama -50°C civarındadır.
- Bu katmanda yatay hava hareketleri görülür.
- Güneş'ten gelen zararlı ışınları süzen ozon gazı Stratosfer katmanında yoğunlaşmış ve **ozon tabakasını** oluşturmuştur.

TROPOSFER

- Atmosferin yere yakın en alt katmanıdır.
- Kalınlığı Ekvator'da daha fazla, kutuplarda ise daha azdır.
- Atmosferi oluşturan gazların %75'i Troposfer'de bulunur.
- Bu katmanda yatay ve dikey yönde hava hareketi yaşanır.
- Yerden yükseldikçe sıcaklık azalır.
- İklim olayları bu katmanda yaşanır.

Atmosferin Etkileri

- Güneşten gelen zararlı ışınların yeryüzüne ulaşmasını engeller.
- Dünyanın aşırı ısınmasını ya da soğumasını önler.
- Hava olaylarının yaşanmasını sağlar.
- Canlıların yaşayabilmesine imkân sağlar.
- Meteorların yeryüzüne büyük parçalar hâlinde düşmesini engeller.
- Işığı, sesi ve ısıyı dağıtır.

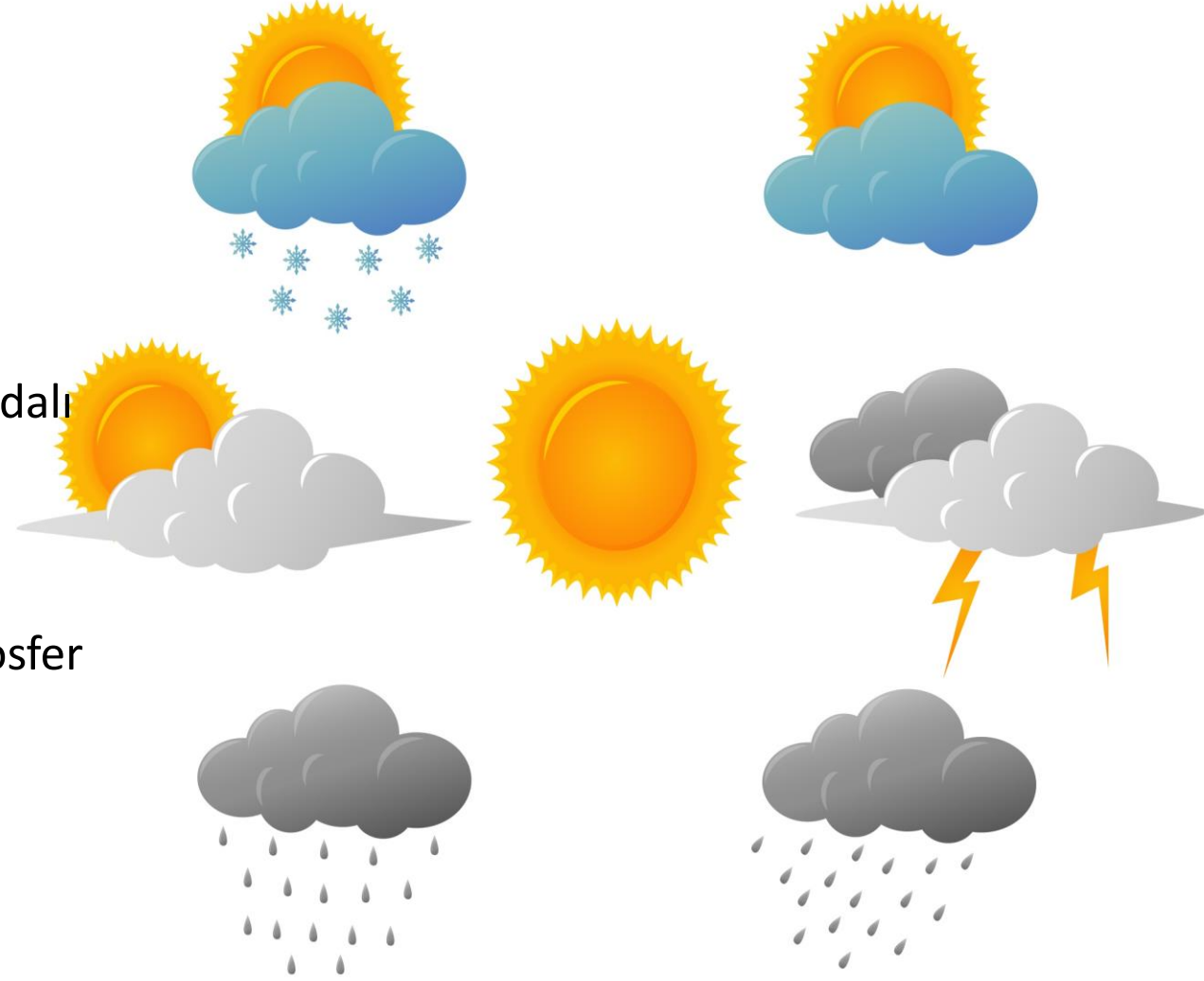

Hava Durumu: Dar alanlarda kısa süreli olarak yaşanan atmosfer olayları

Meteoroloji: Anlık hava olaylarını sürekli gözlemleyip ölçen, kaydeden, bütün ayrıntıları ile inceleyen hava olayları ile ilgili kısa süreli tahminlerde bulunan bilim dalı

İklim: Bir bölgede uzun yıllar boyunca yaşanan atmosfer olaylarının ortalaması

Klimatoloji: Meteoroloji biliminin elde ettiği anlık verilerin uzun yıllar ortalamasının coğrafi ortama etkilerini inceleyen bilim dalı

Olgular

Hava
Durumu

iklim

Karadeniz'in kıyı kesiminde yarın yağış bekleniyor.

Antalya'da kışlar ılık ve yağışlıdır.

Ankara'da yazlar kurak geçer.

İstanbul'da hafta sonu yağışlı geçti.

Erzurum'un ocak ayı sıcaklık ortalaması 0 °C'nin altındadır.

İKLİM ELEMANLARI

Sıcaklık

Basınç ve rüzgârlar

Nem ve yağış

SICAKLIK

Yeryüzüne
çarparak
uzaya
yansıyan

% 8

Güneş'ten
gelen
enerji
(Solar konstant)

% 100

Dağılmaya uğrayan
(Difüzyon)

% 25

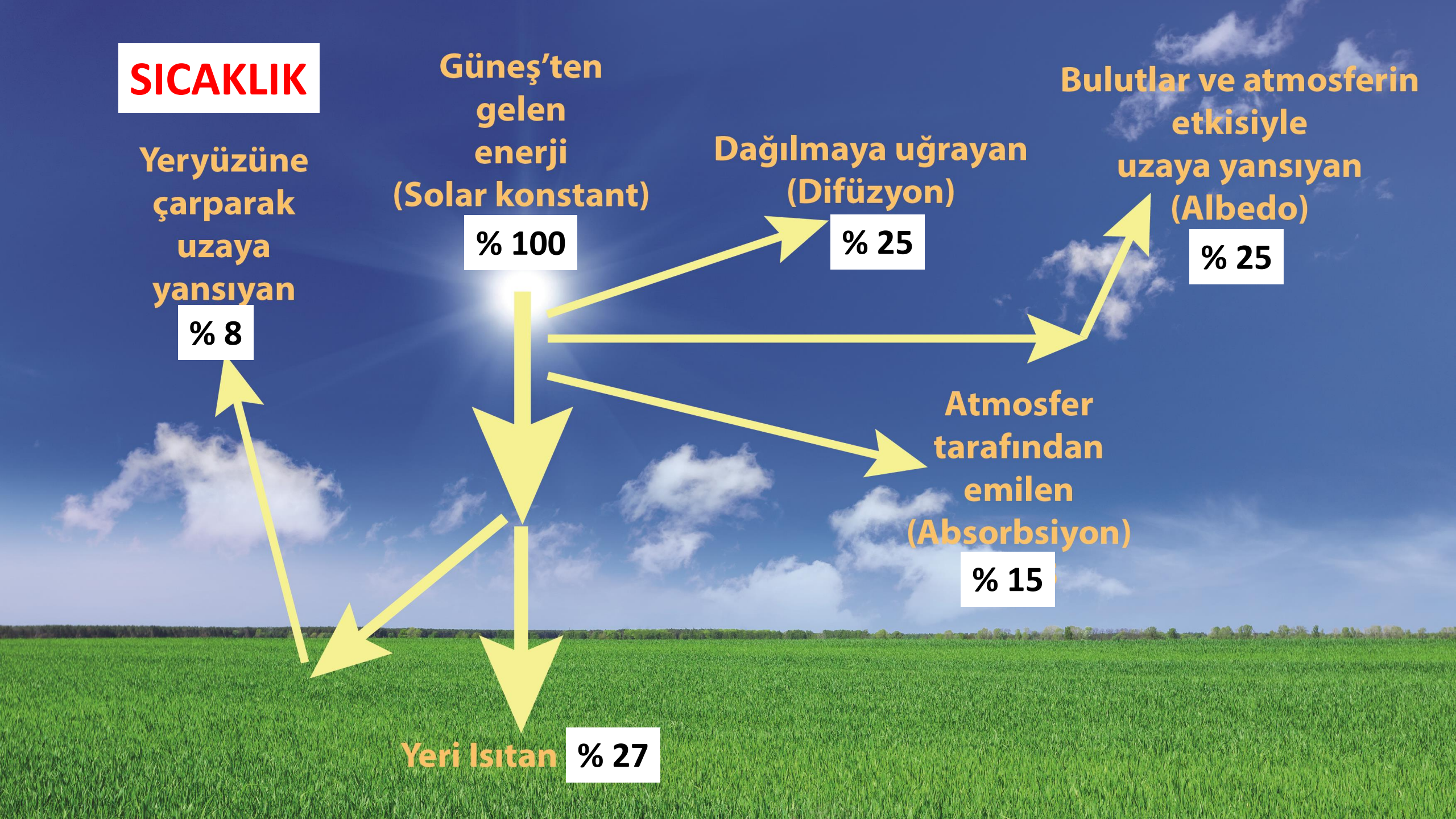
Bulutlar ve atmosferin
etkisiyle
uzaya yansıyan
(Albedo)

% 25

Atmosfer
tarafından
emilen
(Absorbsiyon)

% 15

Yeri Isıtan % 27

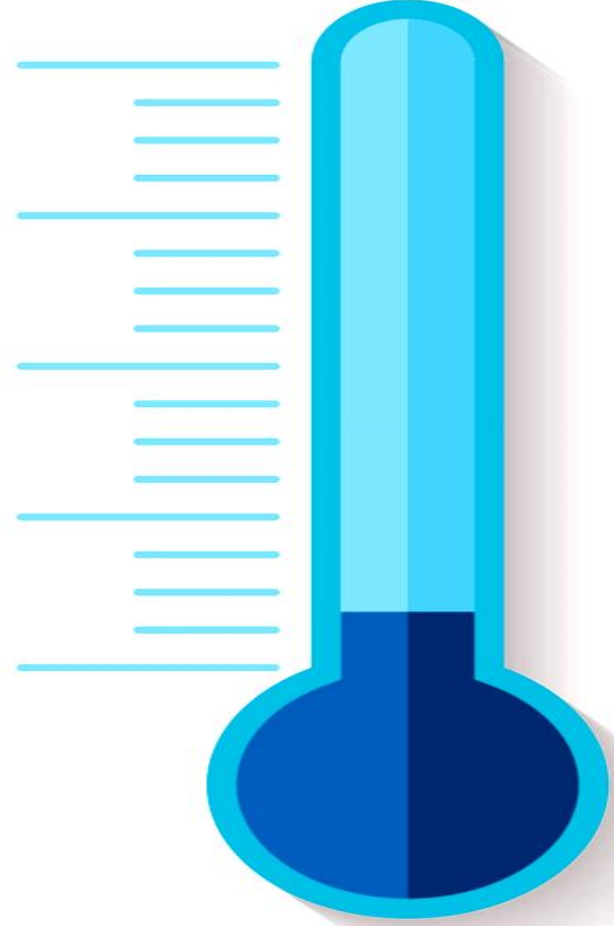
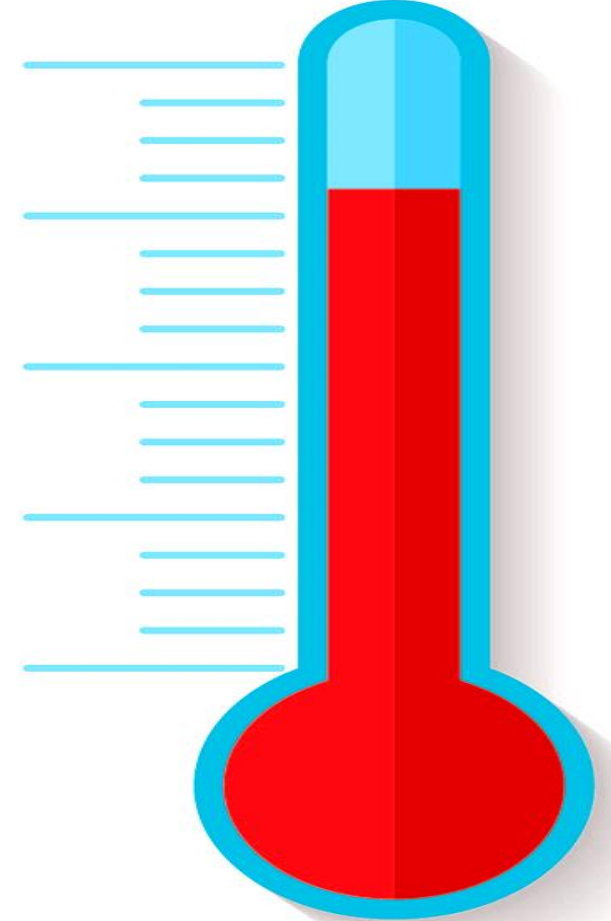
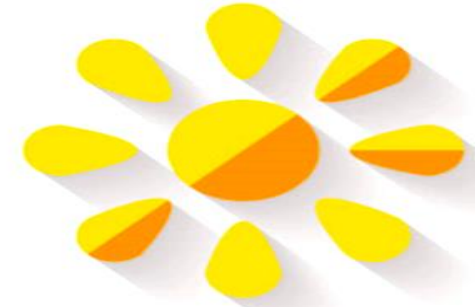
SICAKLIĞIN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Güneş Işınlarnının Geliş Açısı

Güneş ışınlarının büyük açıyla geldiği alanların sıcaklık değerleri daha yüksek olurken daha eğik açıyla geldiği alanların sıcaklığı düşük değerler gösterir.

Güneş ışınlarının yere düşme açısı ise aşağıdaki faktörlere bağlı olarak değişir.

- Dünya'nın Şekli
- Dünya'nın Eksen Hareketi
- Dünya'nın Eksen Eğikliği
- Eğim ve Bakı

Eğim ve Bakı

Kuzey Kutup Dairesi

$66^{\circ}33'$

Yengeç Dönencesi

$23^{\circ}27'$

Ekvator

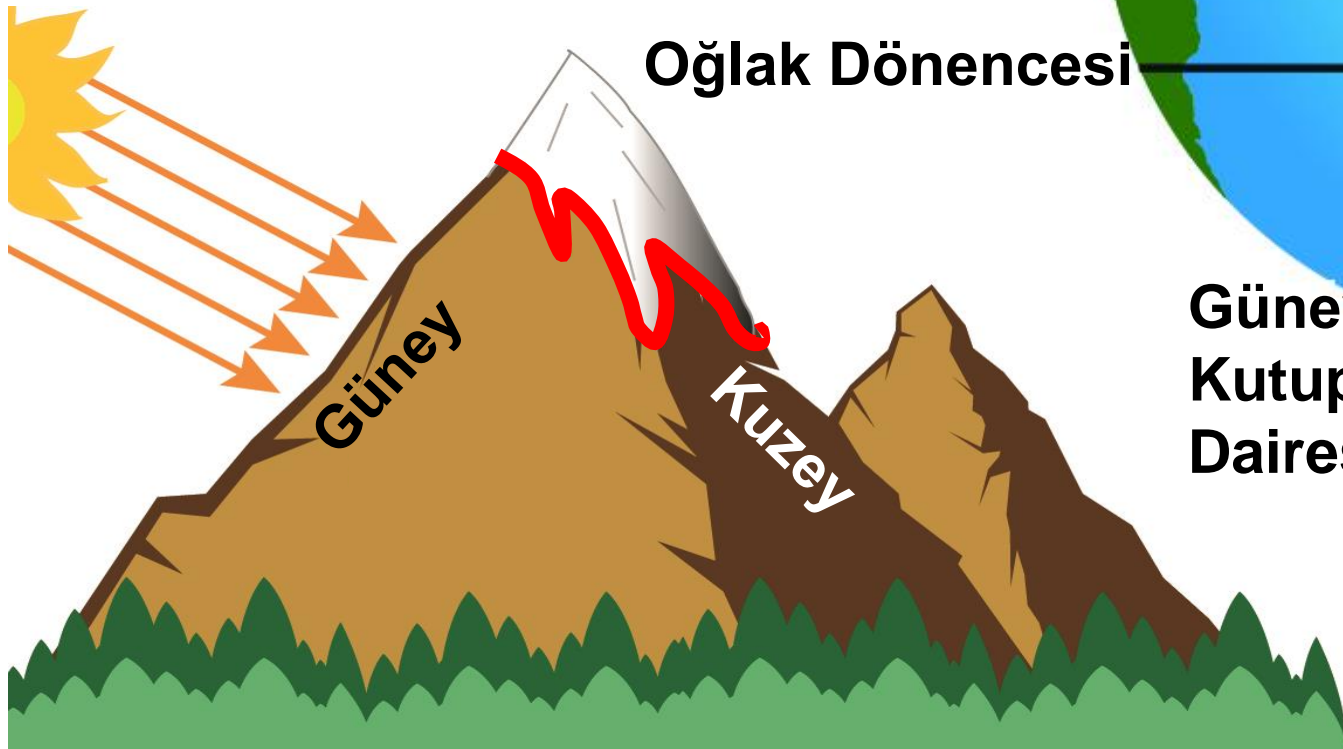
0

Oğlak Dönencesi

$23^{\circ}27'$

Güney
Kutup
Dairesi

$66^{\circ}33'$

Güneşlenme Süresi

Güneşlenme süresinde yaşanan gündüz süresi, eğim ve bakı etkisi, bulutluluk durumu gibi unsurlar belirleyici birer faktördür.

Yükselti

Havanın sıcaklığı troposferde yükseklik arttıkça düşer.

Atmosfer Nemi

Su buharının yoğun olduğu yerlerde ısınma ve soğuma yavaş gerçekleşir. Bu nedenle sıcaklık farkı az olur.

Rüzgârlar

Rüzgârlar hava kütesinin sahip olduğu sıcaklık özelliğini başka yerlere ulaştırır.

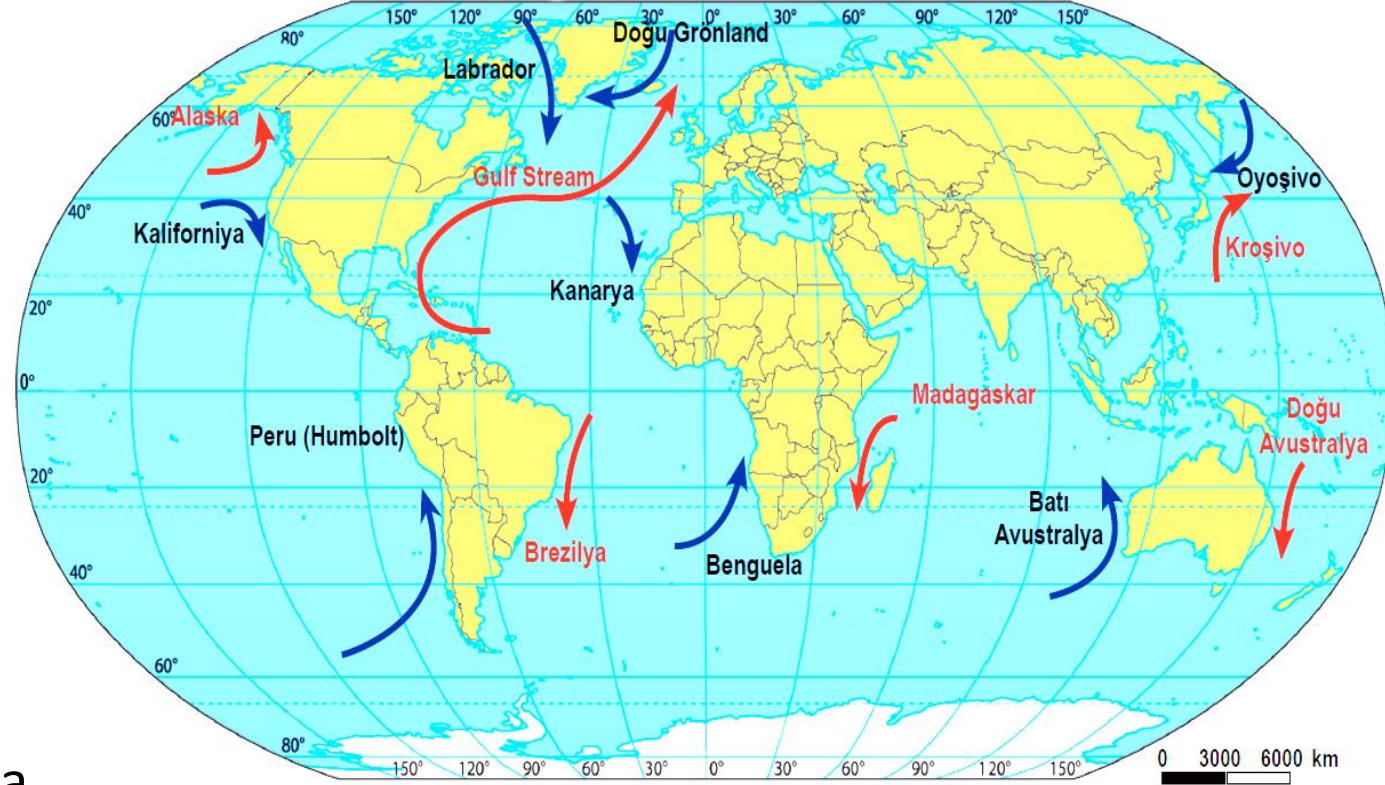
Okyanus Akıntıları

Okyanus akıntıları, geldiği yerin sıcaklık özelliklerini ulaştığı kıyılara taşır.

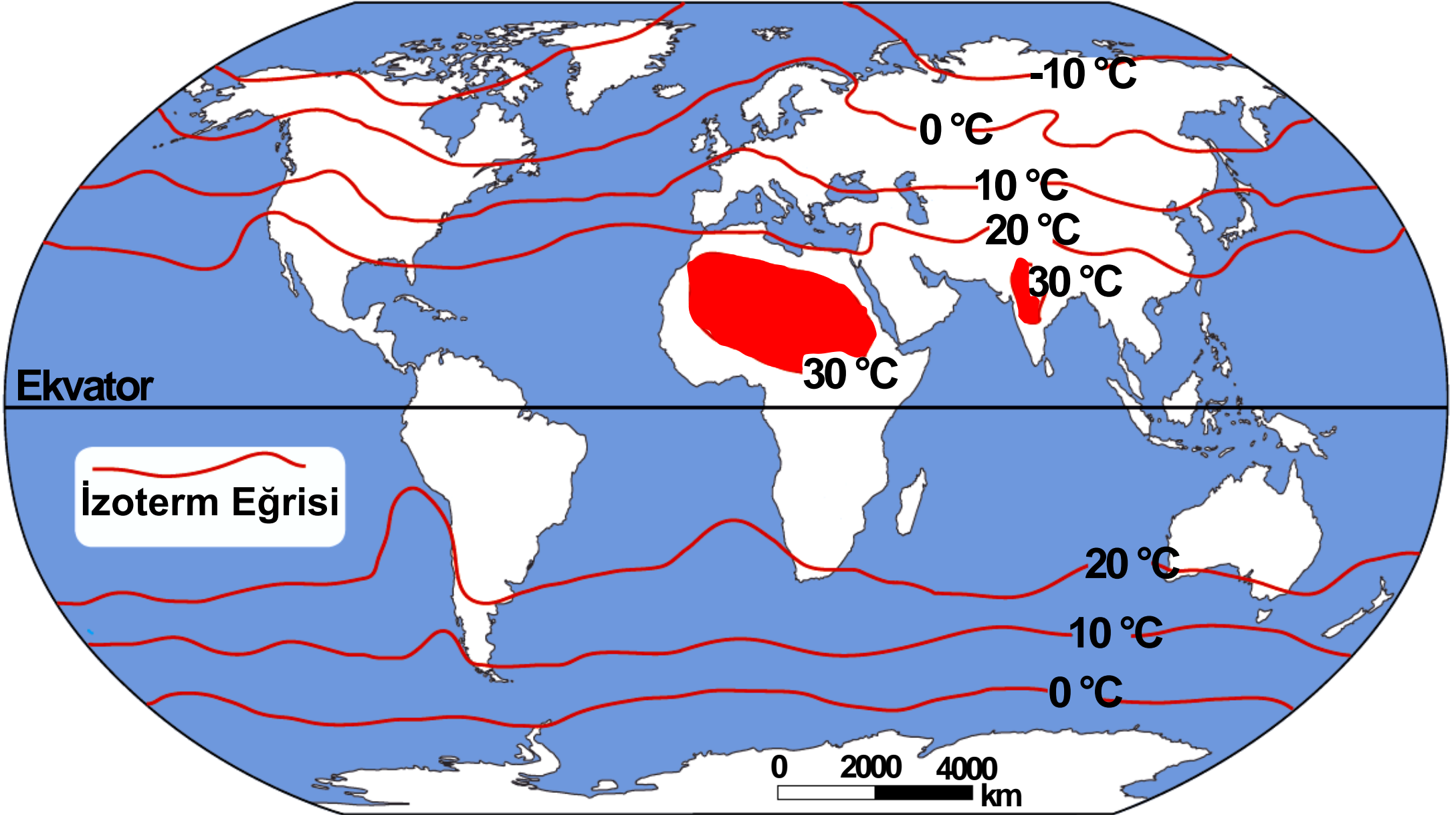
Kara ve Denizlerin Isınma Farkı ve Dağılışı

Karalar daha çabuk ısınır ve daha erken soğur. Denizler ise daha yavaş ısınır ve daha geç soğur.

Diğer Faktörler: Bitki Örtüsü - Taş ve Toprak

Dünya **Yıllık Ortalama** İndirgenmiş Sıcaklık Dağılışı Haritası

BASINÇ

Atmosferi oluşturan gazların yeryüzüne uyguladığı ağırlığa **hava basıncı** denir.

Hava basıncı, barometre ile ölçülür ve birimi milibardır.

Yüksek Basınç

Standart hava basıncı
Deniz seviyesinde
(0 metre),
45° paralellerinde ve
15°C sıcaklıkta
atmosfer basıncı
1013 milibar
olarak kabul edilir.

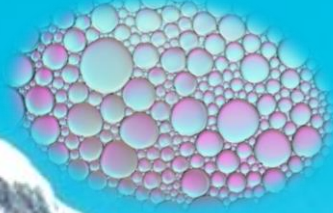
Alçak Basınç

BASINCI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Sıcaklık

Yükselti

Yoğunluk

Yer Çekimi

Dünya'nın
Hareketleri

90° Termik Yüksek Basınç

60° Dinamik Alçak Basınç

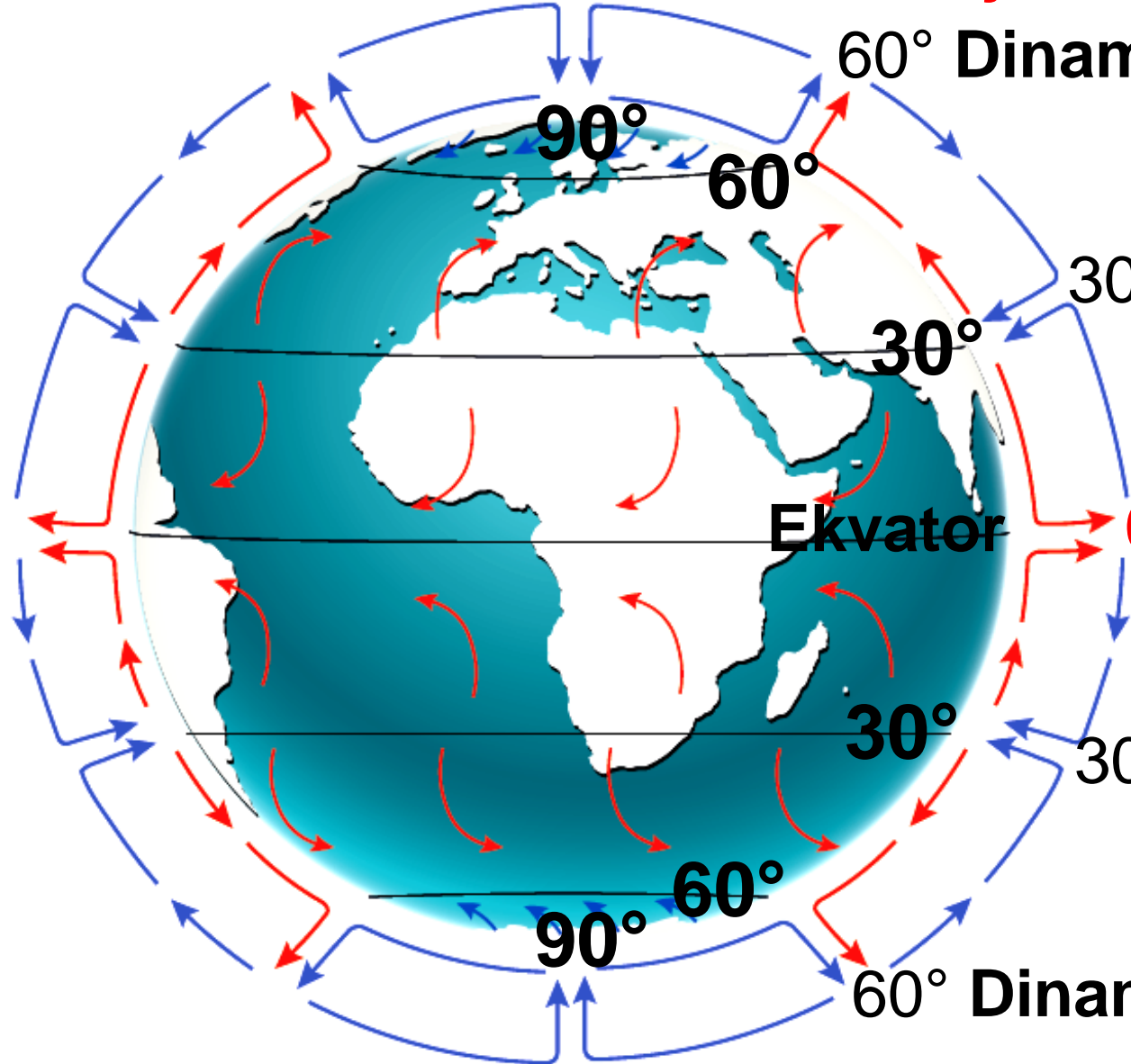
30° Dinamik Yüksek Basınç

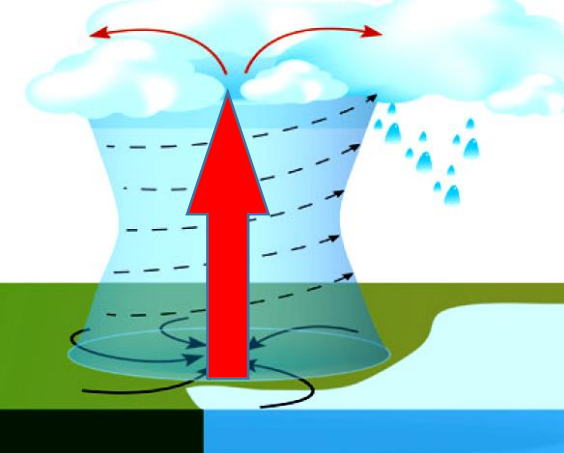
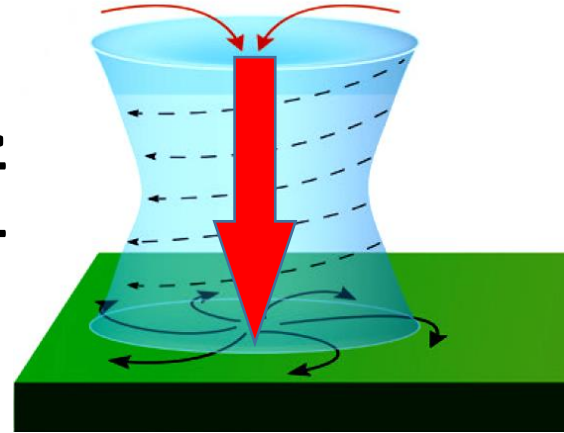
0° Termik Alçak Basınç

30° Dinamik Yüksek Basınç

60° Dinamik Alçak Basınç

90° Termik Yüksek Basınç

Basınç Türü	Alçak Basınç (siklon)	Yüksek Basınç (antisiklon)
Basınç Değeri	1013 mb'ın altında	1013 mb'ın üstünde
Yatay Hava Hareketi	Çevreden merkeze	Merkezden çevreye
Dikey Hava Hareketi	<p>Yükselici</p> 	<p>Alçalıcı</p>
Gökyüzünün Durumu	Kapalı (Bulutlu)	Açık (Bulutluluk oranı az)
Yağış İhtimali	Yüksek	Düşük

Rüzgâr, basınç farkına bağlı olarak oluşan yatay hava hareketidir.

Rüzgârların Esiş Yönünü Etkileyen Faktörler

Basınç Merkezlerinin Konumu

Rüzgâr, yüksek basınç alanlarından alçak basınç alanına doğru oluşan hava akımıdır. Bu nedenle yüksek basınç alanı ile alçak basınç alanının olduğu yerler rüzgârın esiş yönünü belirler.

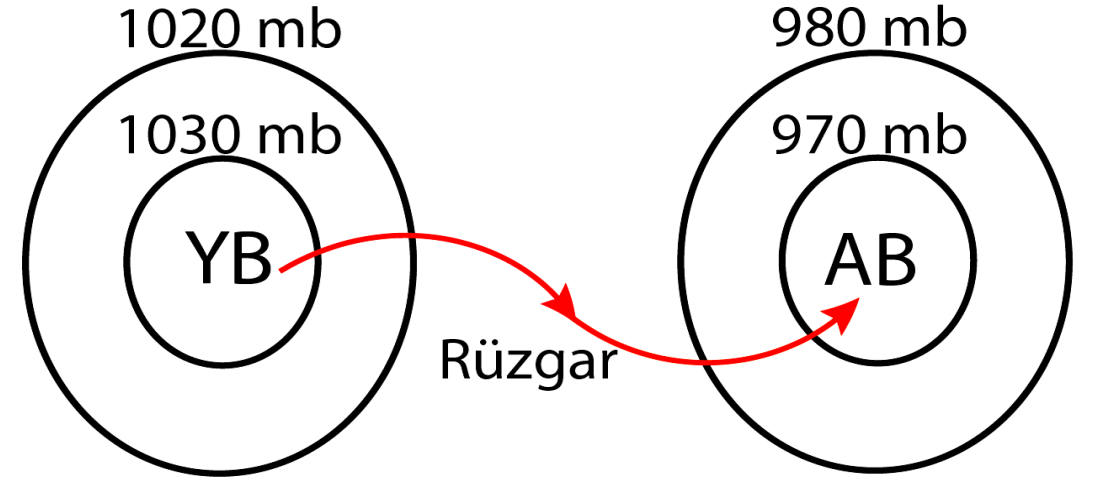
Dünya'nın Eksen Hareketi

Dünya'nın eksenini etrafındaki hareketi sırasında oluşan koriolis kuvveti, rüzgârların sapmasına neden olur.

Rüzgârlar Kuzey Yarım Küre'de saat ibresi yönünde (sağa), Güney Yarım Küre'de saat ibresinin tersi yönünde (sola) sapmaya uğrar.

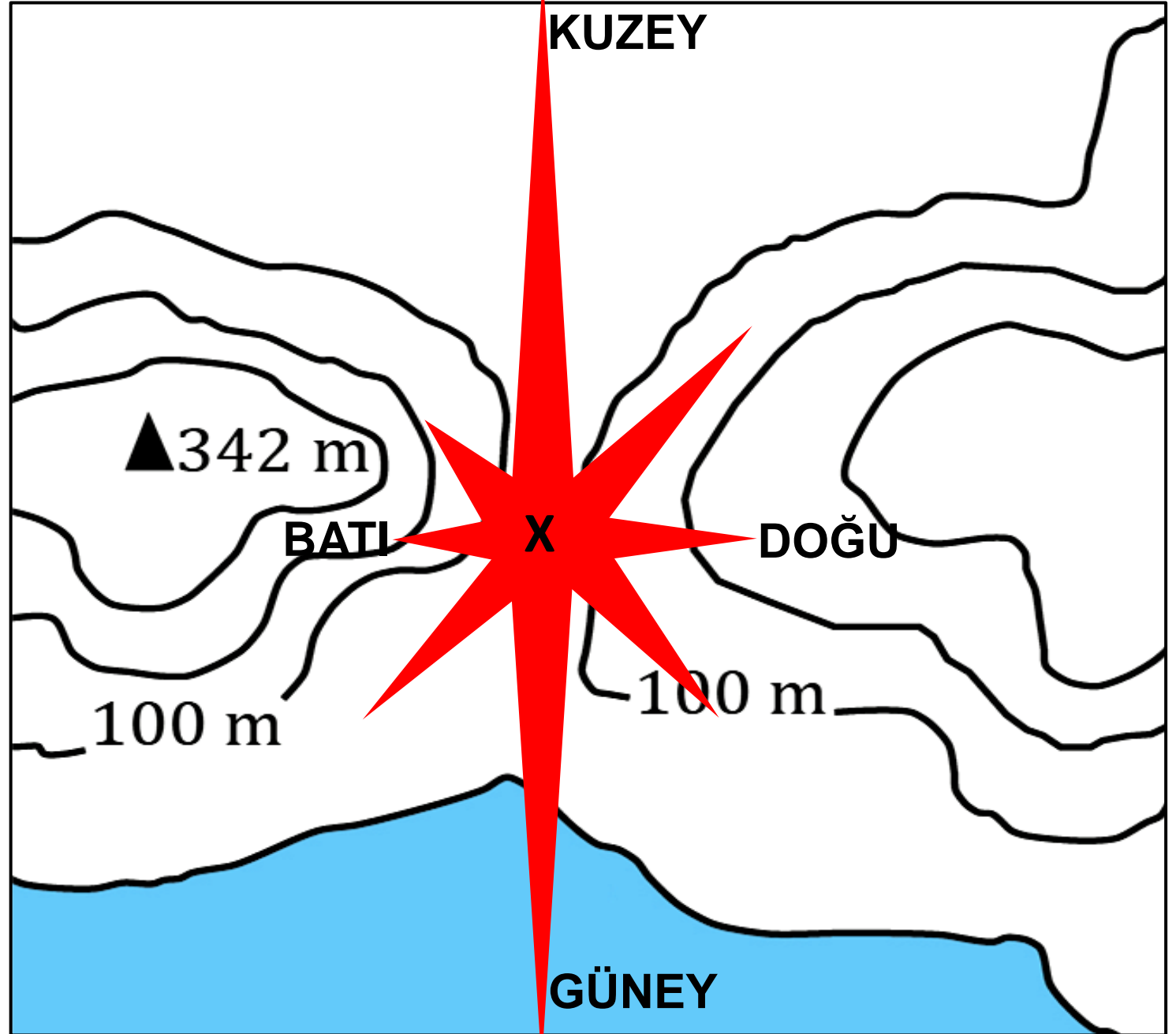
Yer Şekilleri

Dağların, vadi ve boğazların uzanış yönü rüzgârın esiş yönünü belirleyen önemli faktörlerdendir.

Rüzgâr frekans
gölüne bakılarak
bir yerde
yeryüzü
şekillerinin
genel uzanış
doğrultusu
hakkında yorum
yapılabilir.

Bir yerde
rüzgârın en çok
estiği yöne de
hâkim rüzgâr
yönü
adı verilir.

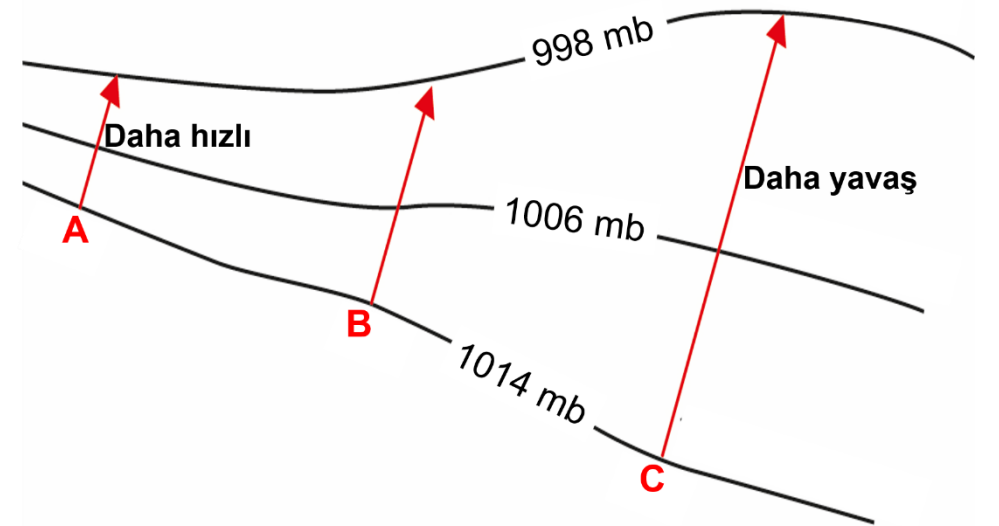
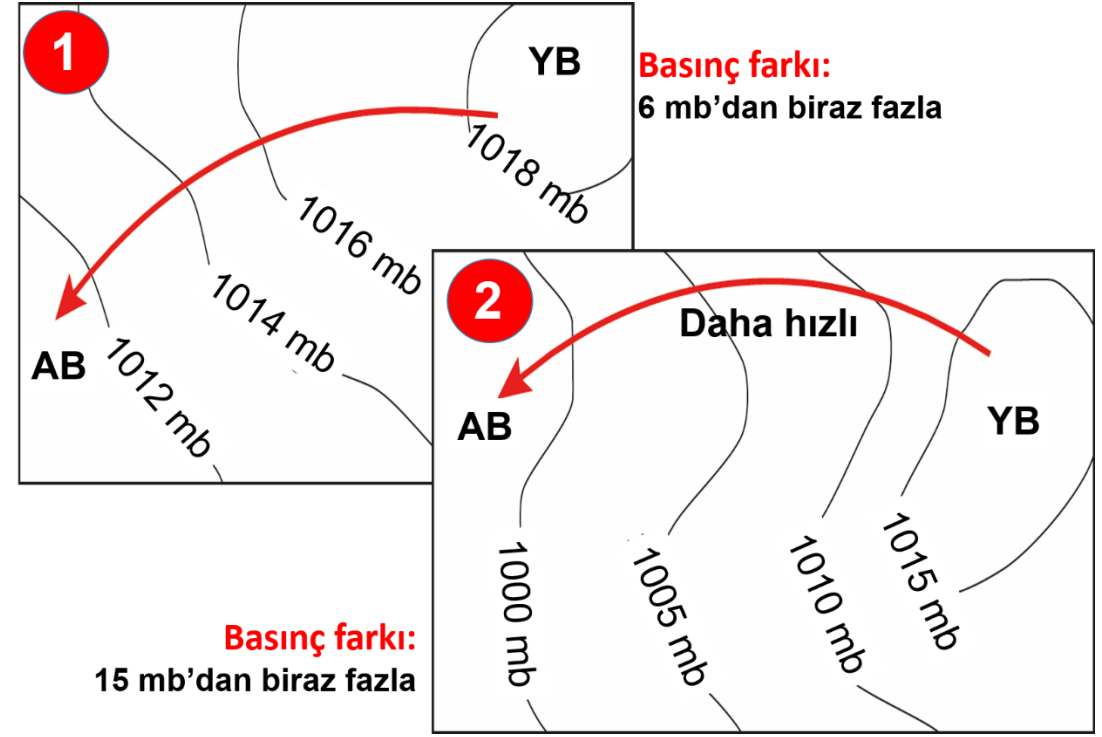
Rüzgârın Hızını Etkileyen Faktörler

Basınç Farkı: Basınç merkezleri arasındaki basınç farkı ne kadar fazla ise rüzgârın hızı da o kadar fazla olur.

Sürtünme: Yer şekillerinin engebeli, bitki örtüsünün yoğun olduğu alanlarda sürtünme etkisi fazla olduğundan rüzgârın hızı azalır.

Dünya'nın Eksen Hareketi: Rüzgârın yönü, Dünya'nın eksen hareketine bağlı olarak sapar. Bu durum, rüzgârın hızını azaltır.

Basınç Merkezleri Arası Mesafe: Basınç merkezleri arasındaki mesafenin kısa olduğu yerde, sürtünme etkisinin azalmasına bağlı olarak, rüzgârın hızı daha fazladır.

Sürekli Rüzgârlar

Rüzgâr Çeşitleri

Alize Rüzgârları

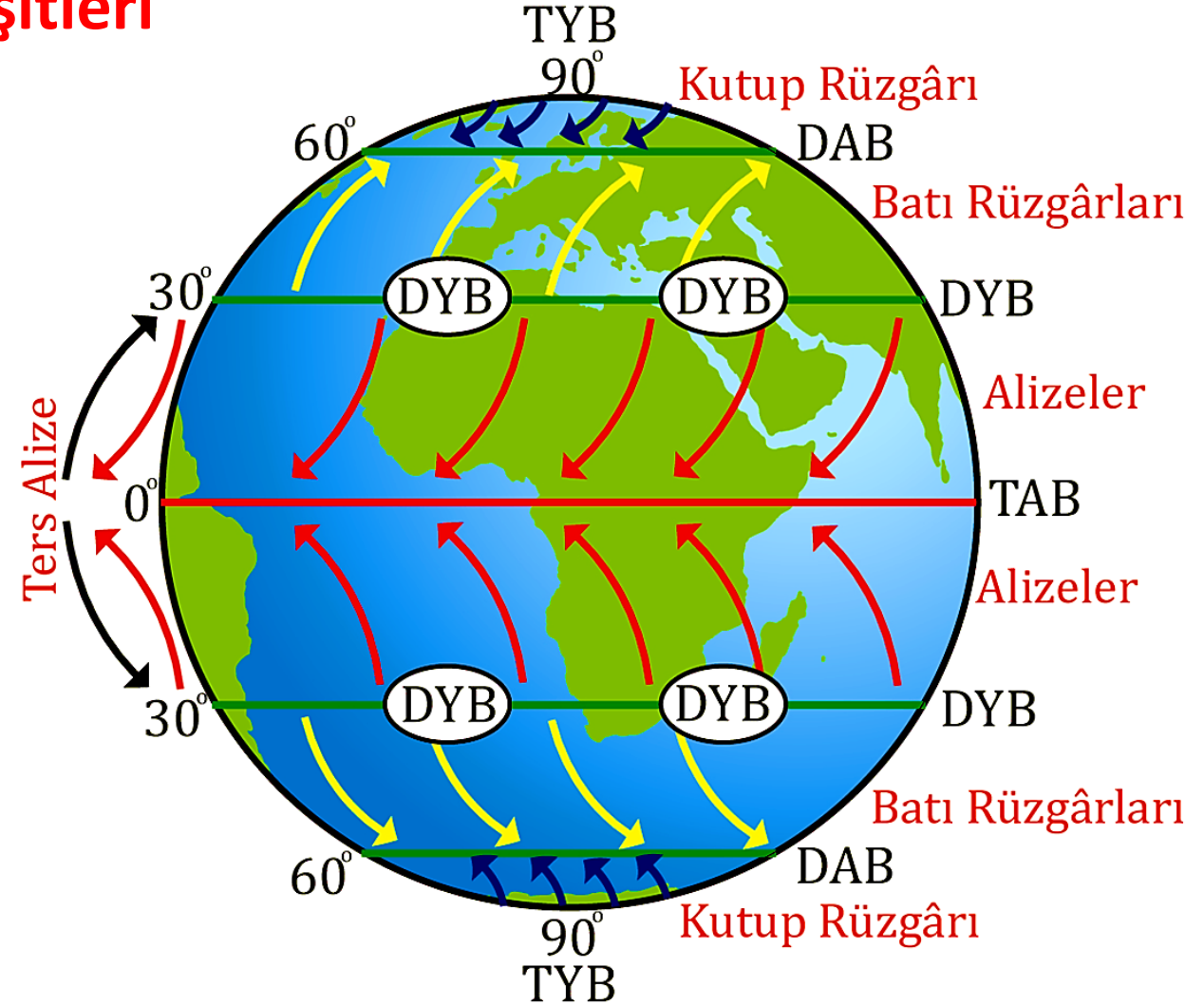
30° enlemi üzerindeki dinamik yüksek basınç alanından Ekvator üzerindeki termik alçak basınç alanına doğru eser. Ekvator çevresinde karaların doğu kıyılarına yağış bırakır.

Batı Rüzgârları

30° enlemlerinden 60° enlemlerine doğru iki dinamik basınç alanı arasında eser. İki dinamik basınç arasında kalan orta kuşak karalarının batı kıyılarına yağış bırakır. 60° enlemlerinde kutup rüzgârları ile karşılaşır ve cephe alanı oluşturur.

Kutup Rüzgârları

Kutup noktalarında üzerindeki termik yüksek basınç alanından, 60° enlemleri üzerindeki dinamik alçak basınç alanına doğru eser.

Mevsimlik Rüzgârlar (Muson Rüzgârları)

Kara ve denizlerin mevsimlik ısınma farkına bağlı olarak kara ve denizler üzerinde oluşan mevsimlik basınç alanları arasında oluşan rüzgârlardır.

Yaz musonu:

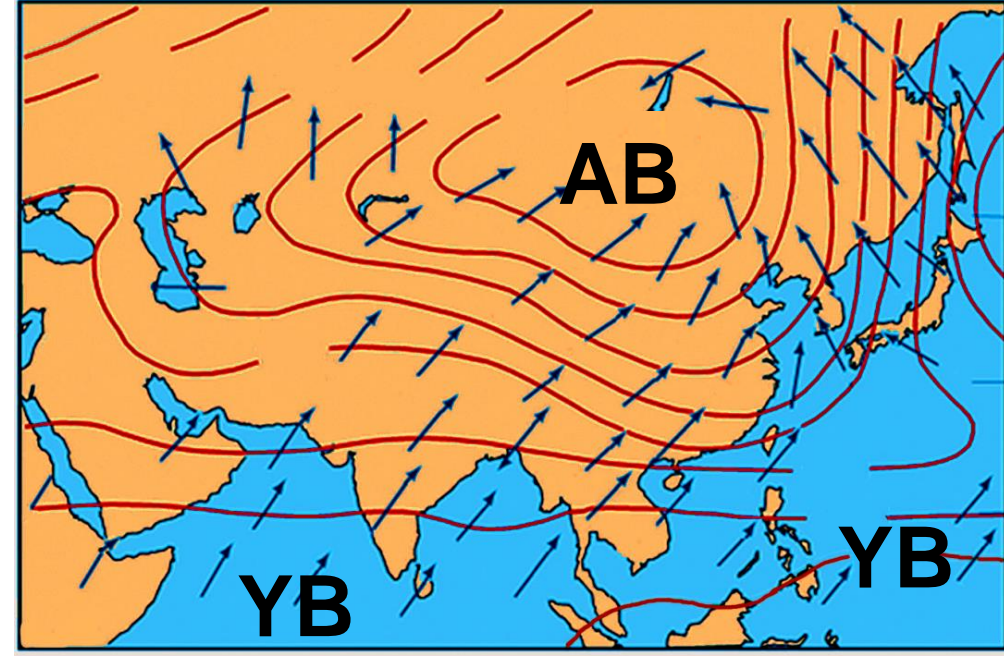
Denizden karaya doğru eser ve kara üzerine bol miktarda yağış bırakır.

Kış musonu:

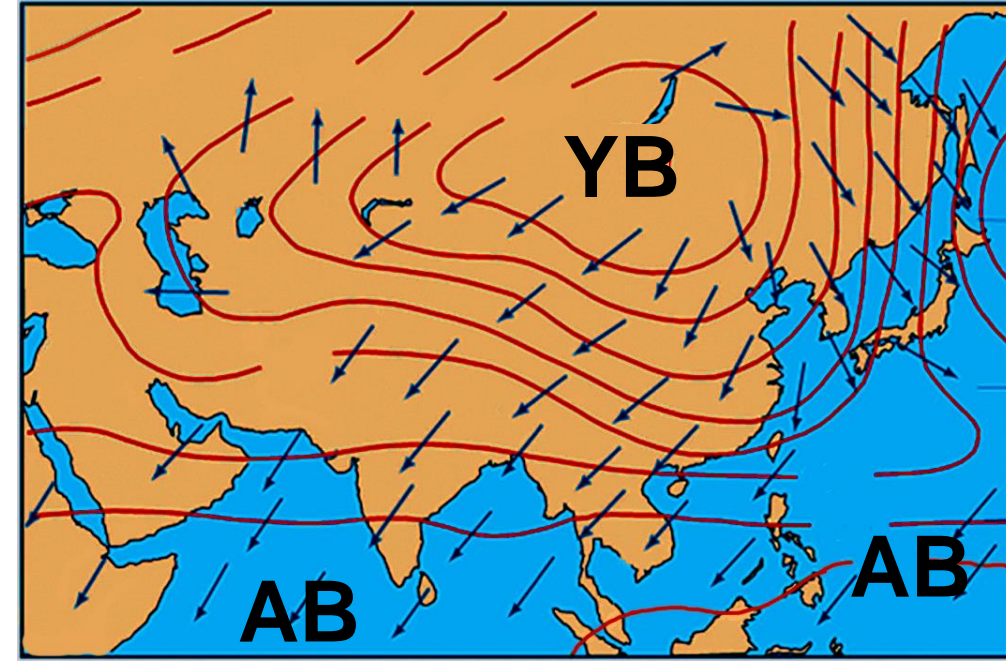
Karadan denize doğru estiği için yağış getirmez.

Yaz Musonları

Kış Musonları

Yerel Rüzgârlar

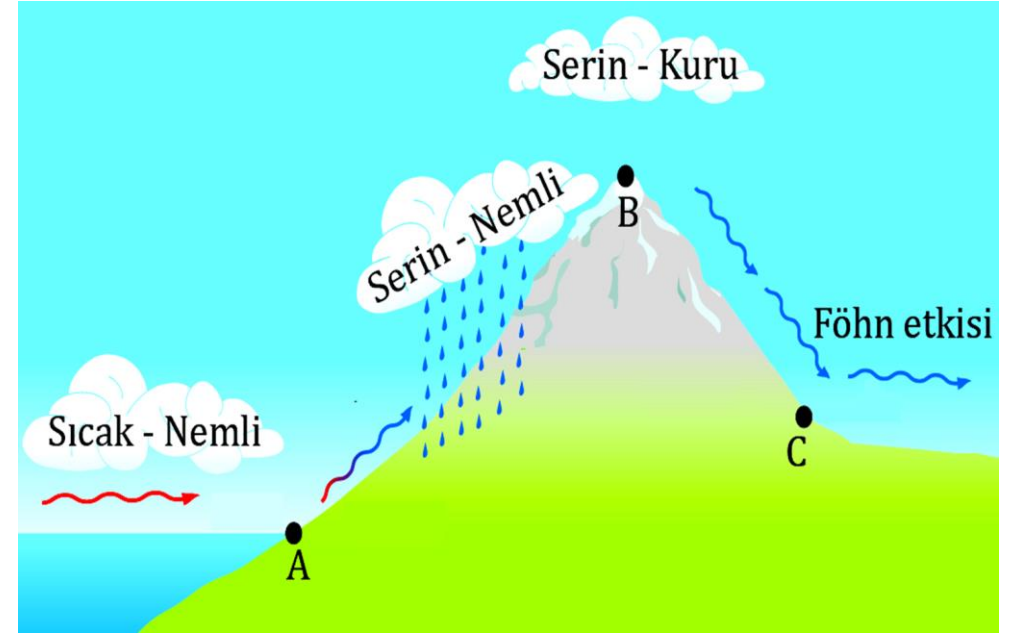
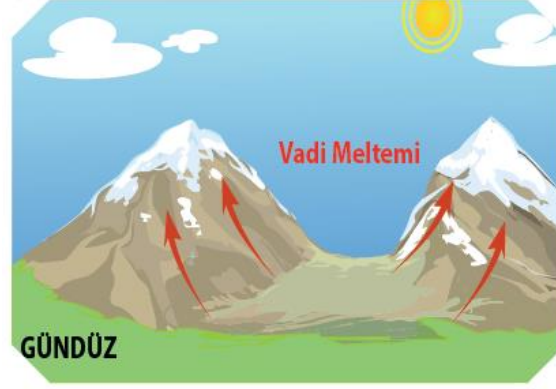
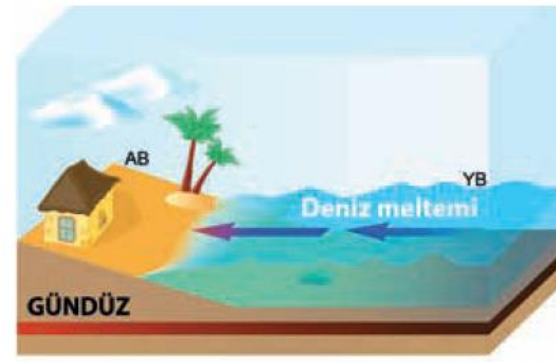
Meltem Rüzgârları

Gece ve gündüz arası sıcaklık farkına bağlı olarak ortaya çıkan rüzgârlardır. Bu rüzgârlar gece ve gündüz arası sıcaklık farkının yaşandığı **kara ve denizler ile dağ ve vadiler arasında oluşur.**

Föhn (Fön) Rüzgârları:

Nemli hava kütlesi yamaç boyunca yükselirken. Hava kütlesi, belli bir yükseklikten sonra yoğunlaşır ve nemini yağış şeklinde bırakır.

Dağın diğer yamacında nemini kaybeden kuru hava kütlesi aşağıya doğru inerken sürtünme etkisiyle sıcaklık kazanır. Bu durum hava kütesinin kısa bir sürede hızla ısınmasına neden olur ve bu olaya **föhn etkisi** adı verilir.

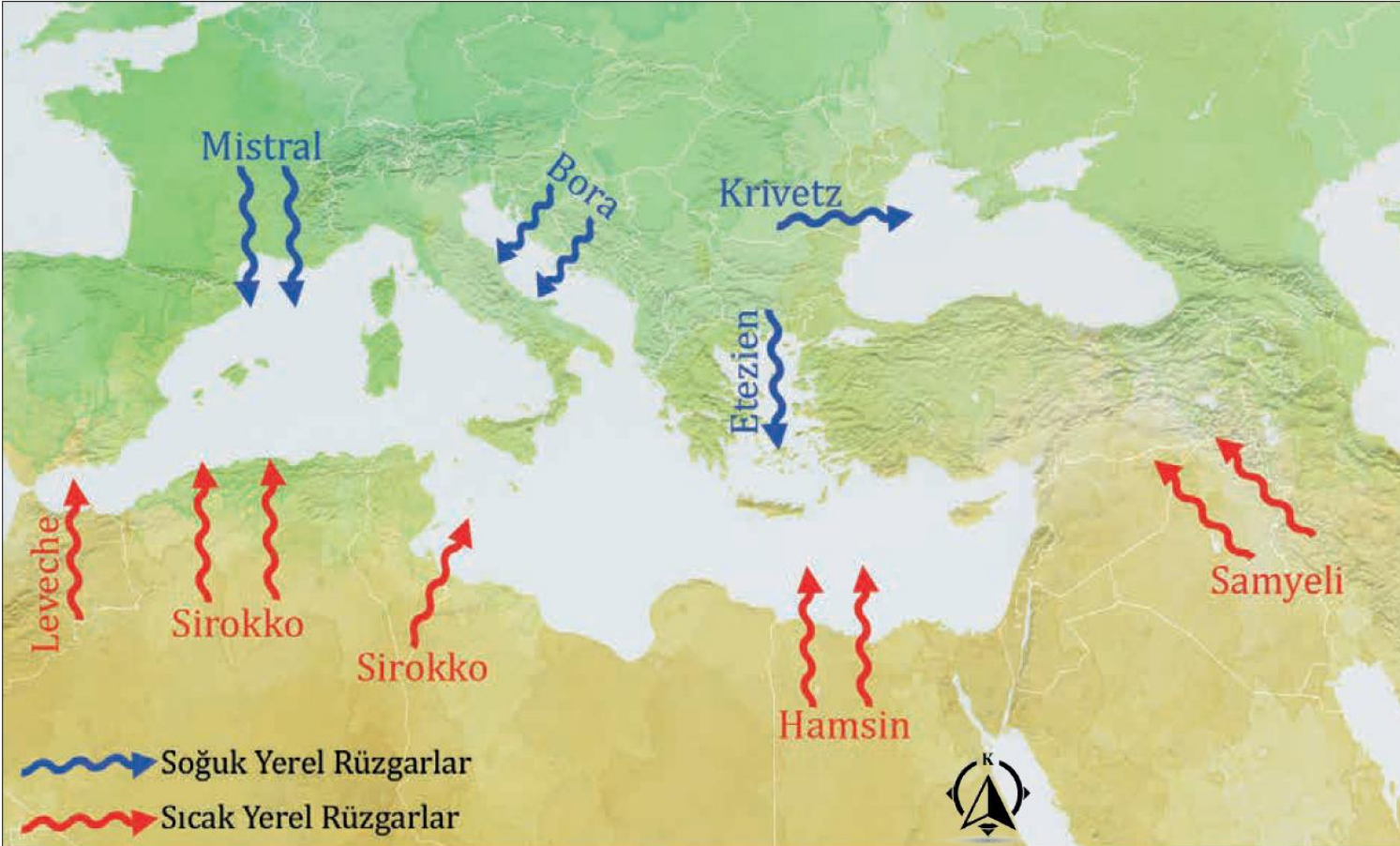
Akdeniz Havzası'nda Etkili Olan Yerel Rüzgârlar

Sıcak Yerel Rüzgârlar:

Hamsin, Sirokko, Leveche, Samyeli

Soğuk Yerel Rüzgârlar:

Mistral, Bora, Krivetz, Etezyen

Tropikal Rüzgârlar

Tropikal kuşakta, okyanus üzerinde hızla ısınan havanın yukarı doğru yükselmesiyle tropikal siklonlar oluşur.

Hortumlar ve kasırga denilen şiddetli rüzgârlar ulaştığı yere yağış bırakır ve olumsuz etkide bulunur.

Bu rüzgârlara, Kuzey Amerika'nın güneyinde **tornado**, Asya'nın doğusunda **tayfun**, adı verilir.

NEM

Kaynağı buharlaşma
ve terleme olan
havadaki su
buharının
Atmosfer'deki
miktarı
oldukça
azdır.

Mutlak Nem: 1 m³
hava içinde bulunan
su buharının gram
olarak değeridir.

Sıcaklığın, buharlaşmanın ve su ortamlarının fazla olduğu alanlarda mutlak nem fazladır.

Maksimum (Doyma Miktarı) Nem

Hava kütlesinin sıcaklığına bağı olarak alabileceği en fazla nem miktarıdır.

Sıcaklık arttıkça havanın maksimum nemi artar.

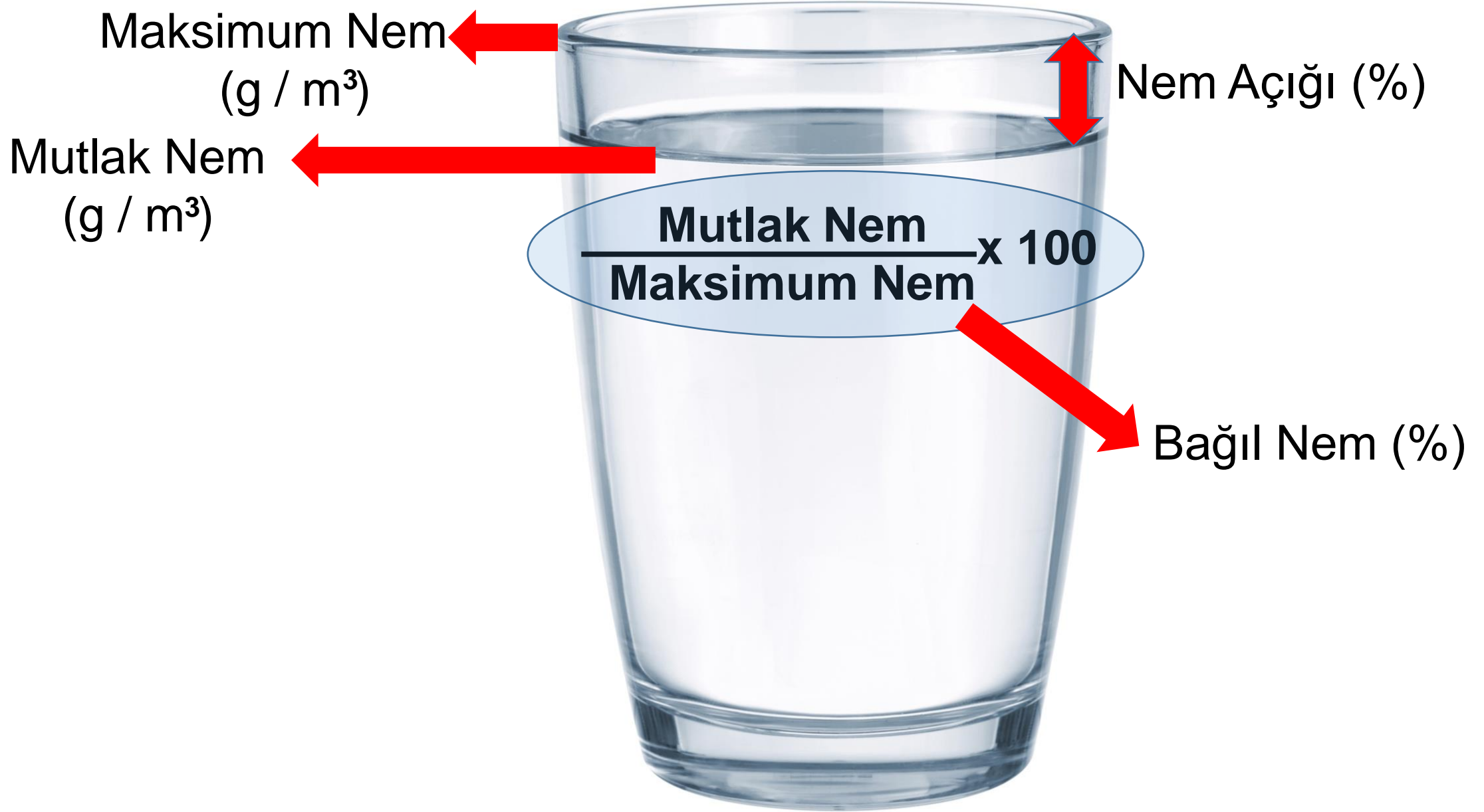
Sıcaklık (°C)	Maksimum Nem (g/m ³)
30	30,40
20	17,32
10	9,42
0	4,85
-10	2,35
-20	1,06

Bağıl (Nispi, Oransal) Nem

Sıcaklık ve basınç şartlarına göre havanın içerdiği mutlak nem miktarının, aynı koşullarda içerebileceği maksimum nem miktarına oranına denir.

$$\text{Bağıl Nem} = \frac{\text{Mutlak su buharı miktarı}}{\text{Maksimum su buharı miktarı}} \times 100$$

YAĞIŞ

Havadaki su buharının yoğuşarak sıvı ya da katı hâlde yere düşmesi

KAR

DOLU

YAĞMUR

Çiğ, kırağı, kırç

YOĞUŞMA

Doymuş hava kütesinde, içerisindeki nemin, sıvı ya da katı hâl dönüşürek gözle görülebilir hâlde gelmesi durumuna **yoğuşma** denir.

Bulut

Sis

Oluşma Biçimlerine Göre Yağışlar

Yükselim (Konveksiyonel) Yağışları

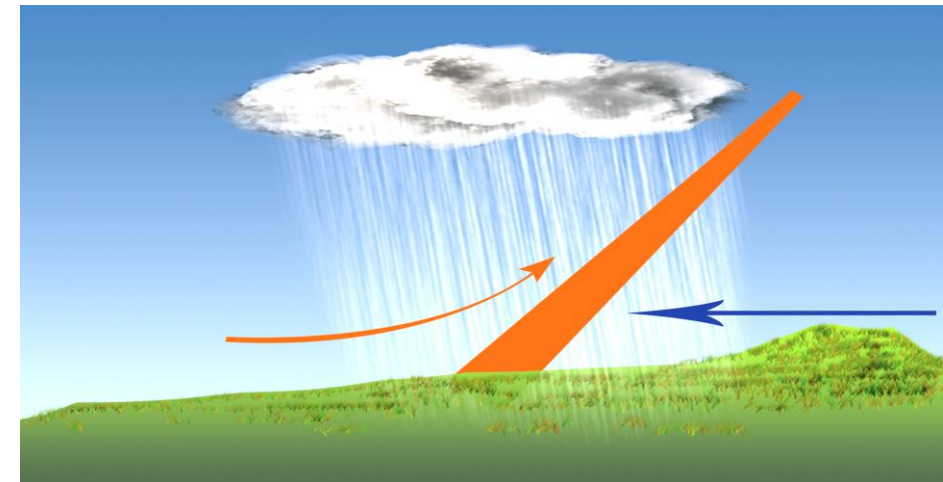
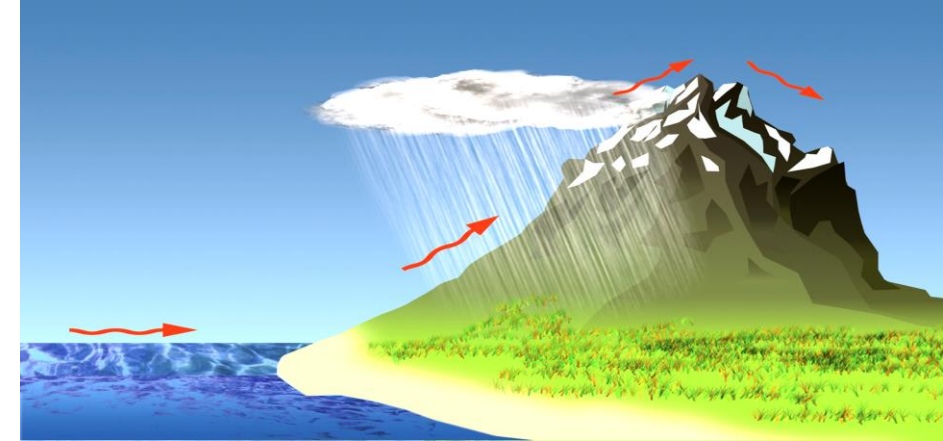
Isınarak yükselen havanın yoğunlaşması ile oluşur. **Ekvator'da yıl boyunca, orta kuşaktaki karasal bölgelerde ise ilkbahar ve yaz aylarında görülür.**

Yamaç (Orografik) Yağışları:

Hava kütlelerinin dağ yamacı boyunca yükselerek yoğunlaşmasıyla oluşur. Genellikle dağların kıyıyaparaalel uzandığı alanlarda görülür. **Güneydoğu Asya'da Himalaya Dağları'nın Hint Okyanusu'na bakan güney yamaçlarında görülür.**

Cephe (Frontal) Yağışları

Sıcak ve soğuk hava kütlelerinin karşılaşma alanlarında oluşur. **Yeryüzünde bu yağışların en çok görüldüğü alanlar; Akdeniz iklim kuşağı (kış mevsimi), orta kuşak ve 60° enlemleridir.**

Dünya Yıllık Ortalama Yağış Dağılışı Haritası

